

Egy mű értelmezése feladattípus megoldásának menete, gyakorlása

- Olvassa el figyelmesen a mellékelt szöveget, akár többször is!
- Készítse el a megadott novella szerkezeti vázlatát!
- Olvassa el figyelmesen a feladatot, mert az abban szereplő szempontokat érvényesítenie kell fogalmazásában!
- Gondolja végig, mit tud az adott szerzőről, korról, stílusról!
- Készítsen elemzési vázlatot!
- Elemzési szempontjai közé építse be a feladatban megfogalmazott szempontokat is!
- Dolgozza ki vázlatát!
- Alakítsa ki személyes álláspontját a műről észrevételei figyelembevételével!
- Rakja a meggyőzés logikai sorrendjébe állításait!
- Állításait a szövegből kiragadott példákkal, idézetekkel igazolja!
- Szerkessze meg szövegét úgy, hogy az logikus, átlátható legyen!
- Ellenőrizze helyesírását!

A mellékelt szöveget elemezve, a megadott szempontok figyelembevételével írja meg fogalmazását!

Értelmezze Hajnóczy Péter *A hangya és a tücsök* című novelláját! Elemzése középpontjában az irodalmi hagyomány felülírása, újragondolása álljon! Térjen ki a novella szerkezeti, nyelvi vizsgálatára is!

Hajnóczy Péter: A hangya és a tücsök

A novemberi szél a zörgő faágakról éppen az utolsó fonnyadt-száradt leveleket tépte le, amikor az erdőszélen találkozott a tücsök és a hangya. A hangya kicsit kopott, naftalinszagú, de panofix béléses télikabátot viselt – júliusban vette leszállított áron a Bizományi Áruházban, akár a vízhatlan síbakan-csát –, a tücsök viszont láthatóan didergett vékony és béleletlen vászondzsekijében. A tücsök zsebre dugott kézzel álldogált, mert kesztyűje sem volt.

– Jó napot, tücsök szomszéd – mondta a hangya. – Ahogy elnézem, nem izzad bele a kabátjába...
– Bizony, hideg van, hangya szomszéd – válaszolt vacogva a tücsök. – Ez a szél az ember csontját is átjárja...

A hangya megigazgatta bőrkesztyűs kezével a sálát a nyakán.

– A feleségem kötötte – mondta. – Ügyes asszony: nézi a televíziót, és közben mindig köt vagy horgol valamit. Maga, úgy tudom, nőtlen és albrletben lakik...

– Hát igen – bólogatott a tücsök –, tudja, én mindig csak hegedülgetek, másra nemigen marad idő...

Cigarettásdobozt kapart elő a zsebéből, és odakínálta a hangyának.

– Köszönöm – rázta a fejét a hangya. – Több mint három hónapja, hogy leszoktam a dohányzásról. Nemcsak haszontalan, az egészségre káros szenvedély ez, de pénzbe is kerül. Egy doboz ciga-

retta árából megreggelizhet vagy megvacsorázhat a magamfajta kétkezi munkás. – Megköszörülte a torkát.

– Úgy tervezzük a feleségemmel, hogy jövőre nagyobbra cseréljük a lakást. Központi fűtés, telefon, közvetlen földalatti járat a szemétdombhoz...

A tücsök cigarettára gyújtott.

– Aki nyáron hegedül, míg mások megfogják a munka végét, hogy vigyék valamire az életben... –

A hangya megcsóválta a fejét. – Talán azt gondolta, kedves tücsök szomszéd, hogy ebben az évben nem is lesz tél?

– Egy hét múlva elutazom – mondta a tücsök –, csak úgy május felé jövök haza...

– Elutazik? – csóválta fejét a hangya. – Valami rokoni meghívás, kedves szomszéd?

– Nem járok én vendégségbe – mondta a tücsök –, csak hegedülgetek otthon, gyakorlok...

– Elárulná, hova utazik? – mosolygott rá a hangya.

– Párizsba – mondta a tücsök.

– Párizsba?

A hangya kerekre tárgult szemmel a tücsökre meredt.

– Tréfál, kedves szomszéd? – kérdezte kissé emelt hangon. – Miből telne magának arra, hogy Párizsban töltsen a telet?

– Meghívtak... a Conservatoire... – mondta a tücsök. – Hangversenyeken hegedülök...

A hangya földre szögezte a szemét, hallgatott egy darabig, aztán kérlelő hangon megszólította a tücsköt:

– Tekintettel a régi ismeretségre... elintézne egy számomra fontos ügyet?

– Kérem, nagyon szívesen... – biztatta a tücsök – csak mondja, szomszéd úr...

– Arra kérném – mondta a hangya –, hogy Párizsban keresse fel La Fontaine urat, és mondja meg neki, hogy nyalja ki a seggem. (1975)

Lehetséges megoldás

• Szerkezeti vázlat:

- Expozíció: a hangya és a tücsök találkozása
- Bonyodalom: a hangya óvatosan, de sértegeti a tücsköt
- Kibontakozás: a tücsök elutazásának híre
- Tetőpont: a tücsök meghívása Párizsba
- Megoldás: a csattanó, a hangya tömör, nyers kijelentése

• Szerző, kor, stílus:

Hajnóczy Péter a hatvanas, hetvenes évek posztmodern irodalmának egyik jelentős alakja volt. Korai halála ellenére kortársai és az utókor is nagyra értékelte irodalmi teljesítményét.

• Elemzési vázlat:

- a novella cselekményének rövid ismertetése
- a műfaj
- a történet irodalmi előzményei, Phaedrus, La Fontaine
- intertextualitás

- párhuzamok, eltérések az állatmesék között
- a történet felülírása
- a novella terjedelme
- a novella szerkezeti egységei
- az elbeszélő szerepe, viszonya a történethez
- a mese példázatjellege
- a mese ironikus olvasata
- a szereplők jellemzésének módja
- a nyelvezet

• A vázlatpontok kidolgozása:

A novella cselekménye egyszerű, egy szálon futó, rövid, csattanóra épül, az információk adagolása fokozatos. Ilyen módon hagyományos műfaji sajátosságokkal bír az elbeszélés.

Az egy szálon futó történetvezetés azt teszi lehetővé, hogy az olvasó figyelme egy irányba tartson, a kevés szóval elmondott részletekre fokozottabban figyeljen. A csattanó a mesei igazságszolgáltatás ironikus változata, mely a hangya szájából hangzik el, s nyelvi elkülönülésével is felhívja magára a figyelmet. Az információkat nem egyszerre, hanem adagonként kapjuk, így árnyaltabb képet festhetünk a szereplőkről.

A történetet elbeszélő meséli el, de a szereplők is megszólalnak benne. Az elbeszélő háttérbe húzódik, érzelmi viszonyulását a szereplőkhöz, a történethez nem árulja el. A szereplők megszólalásaikkal szinte önmagukat jellemzik.

A tücsök visszafogott, szerény, a kérdésekre illedelmesen, szinte szégyenlősen válaszol, beszélgetőtársát nem akarja megbántani, megalázni. Zavarodottsága is ennek a jele, melyet az írásjelek (a három pont) is jól érzékeltetnek. Külsőjét tekintve elhanyagolt, nem sokat ad magára. Nőtlen, albérletben lakik, dohányzik. Kiderül szavaiból, hogy igazi művész, tehát a történetben a művészsors megtestesítője.

A hangya csipkelődő, sértegető megjegyzései már a novella elején ellenszenvenessé teszik őt, az információk fokozatos felszínre kerülése közben azonban ő is fokozatosan veszíti el határozottságát, nagyképűségét. A történet végére szerény kérésre formálódik megszólalása, a csattanó nyelvi stílushatása is arra utal, hogy a kisember, átlagember, a nyárspolgár világát képviseli. Külsője is ezt mutatja: gondos, önmagát óvó, kopott öltözéke van, bőrkesztyűt és sálat visel, melyet felesége kötött, takarékoskodik, inkább nem dohányzik, hogy lakását nagyobbra cserélhesse. Nős, saját lakásban él.

A történetet már többen feldolgozták az irodalomban, az ókorban Phaedrus állatmeséi és a felvilágosodás idején La Fontaine művei is tanító, nevelő céllal születtek. Belőlük erkölcsi példázatokat olvashatunk ki.

Hajnóczy egy már a köztudatban mélyen élő történetet dolgoz át novellájában. A hagyományhoz nyúlás gesztusa azt mutatja, hogy szerzőnk is erkölcsi példázatot kíván írni, illetve felülírni. Az eredeti történetekből átveszi a szereplőket, a jellemábrázolás ellentétező technikáját, a szereplők viszonyát, de megváltoztatja a szereplők értékelését és a novella megoldását is. E változtatás ironikus volta azt üzeni az olvasónak, hogy a mese nem igaz, a mesei igazságszolgáltatás nem működik, illetve nem léteznek olyan szélsőséges ellentétek, amelyek La Fontaine vagy Phaedrus meséiben jelen vannak.

A novella lényegi mondanivalója a hagyományhoz való ironikus viszonyulásban, valamint a művészlét és a kispolgári lét ellentétbe állításában ragadható meg.

• A kidolgozott vázlatpontok sorrendbe szerkesztése:

Hajnóczy Péter a hatvanas, hetvenes évek posztmodern irodalmának egyik jelentős alakja volt. Korai halála ellenére kortársai és az utókor is nagyra értékelte irodalmi teljesítményét.

A novella cselekménye egyszerű, egy szálon futó, rövid, csattanóra épül, az információk adagolása fokozatos. Ilyen módon hagyományos műfaji sajátosságokkal bír a történet.

Az egy szálon futó történetvezetés azt teszi lehetővé, hogy az olvasó figyelme egy irányba tartson, a kevés szóval elmondott részletekre fokozottabban figyeljen. A csattanó a mesei igazságszolgáltatás ironikus változata, mely a hangya szájából hangzik el, s nyelvi elkülönülésével is felhívja magára a figyelmet. Az információkat nem egyszerre, hanem adagonként kapjuk, így árnyaltabb képet festhetünk a szereplőkről.

A novella expozícióját a hangya és a tücsök találkozása adja, a bonyodalom akkor alakul ki, amikor a hangya óvatosan, de sértegetni kezdi a tücsköt. A tücsök elutazásának híre a kibontakozás, a tetőpont pedig a tücsök meghívása Párizsba. A megoldás a csattanó, a hangya tömör, nyers kijelentése, üzenete.

A történetet elbeszélő meséli el, de a szereplők is megszólalnak benne. Az elbeszélő háttérbe húzódik, érzelmi viszonyulását a szereplőkhöz, a történethez nem árulja el. A szereplők megszólalásaikkal szinte önmagukat jellemzik.

A tücsök visszafogott, szerény, a kérdésekre illedelmesen, szinte szégyenlősen válaszol, beszélgetőtársát nem akarja megbántani, megalázni. Zavarodottsága is ennek a jele, melyet az írásjelek (a három pont) is jól érzékeltetnek. Külsőjét tekintve elhanyagolt, nem sokat ad magára. Nőtlen, albérletben lakik, dohányzik. Kiderül szavaiból, hogy igazi művész, tehát a történetben a művészsors megtestesítője.

A hangya csipkelődő, sértegető megjegyzései már a novella elején ellenszenvenné teszik őt, az információk fokozatos felszínre kerülése közben azonban ő is fokozatosan veszíti el határozottságát, nagyképűségét. A történet végére szerény kéréssé formálódik megszólalása, a csattanó nyelvi stílushatása is arra utal, hogy a kisember, átlagember, a nyárspolgár világát képviseli. Külsője is ezt mutatja: gondos, önmagát óvó, kopott öltözéke van, bőrkesztyűt és sálát visel, melyet felesége kötött, takarékoskodik, inkább nem dohányzik, hogy lakását nagyobbra cserélhesse. Nős, saját lakásban él.

A történetet már többen feldolgozták az irodalomban, az ókorban Phaedrus állatmeséi és a felvilágosodás idején La Fontaine művei is tanító, nevelő céllal születtek. Belőlük erkölcsi példázatok olvashatunk ki. Hajnóczy egy már a köztudatban mélyen élő történetet dolgoz át novellájá-

ban. A hagyományhoz nyúlás gesztusa azt mutatja, hogy szerzőnk is erkölcsi példázatot kíván írni, illetve felülírni. Az eredeti történetekből átveszi a szereplőket, a jellemábrázolás ellentétező technikáját, a szereplők viszonyát, de megváltoztatja a szereplők értékelését és a novella megoldását is. E változtatás ironikus volta azt üzeni az olvasónak, hogy a mese nem igaz, a mesei igazságszolgáltatás nem működik, illetve nem léteznek olyan szélsőséges ellentétek, amelyek La Fontaine vagy Phaedrus meséiben jelen vannak.

A novella lényegi mondanivalója a hagyományhoz való ironikus viszonyulásban, valamint a művészlét és a kispolgári lét ellentétbe állításában ragadható meg.

Reflektálás egy korjelenségre feladattípus megoldásának menete, gyakorlása

- Olvassa el figyelmesen a feladatot!
- Gondolkodjon el a feladat mélységén, összetettségén!
- Gyűjtse össze érveit a különböző állítások mellett és ellen!
- Olvassa el figyelmesen az idézett szövegrészletet!
- Reagáljon az idézetre!
- Ezt a reakcióját építse be érvei sorába!
- Gondolkodjon el, mely érvei vannak túlsúlyban!
- Alakítsa ki személyes álláspontját érvei alapján!
- Szerkessze meg szövegét úgy, hogy álláspontja legyen a szöveg tételmondata!
- A tárgyalási részbe írja bele érveit, példáit, hivatkozásait!
- A lezárásban térjen vissza tételmondatára, vagy mondja ki azt!
- Nyelvileg igényesen fogalmazzon!
- Ellenőrizze helyesírását!

A fenti javaslatokat gondolja végig az alábbi két konkrét feladattal kapcsolatban!

1. Manapság minden családnak, szülőnek, nagyszülőnek és gyermeknek szembe kell néznie azzal a temérdek dilemmával, amit a nevelés rejt magában. Milyen felnőttet neveljen gyermekéből a szülő? Szabálytisztelőt, aki esetleg nem viszi sokra, vagy önérdék-érvényesítő karrierépítőt, aki talán mások elnyomásával tör előre? „Becsületes balekot” vagy „kíméletlen dzsungelharcost”? Vegye sorra a szóba jöhető érveket és ellenérveket, fejtse ki véleményét! Reflektálásában vegye figyelembe az alábbi idézetet is!

„Az emberi közösségek nem tagolatlan csoportosulások. Bármilyen közösséget vizsgálunk, nem alkotnak homogén csoportot. Az együtt levők nem feltétlenül együtt érzők is. Kis csoportok képződnek, párok lebegnek, magányosok lézengenek... Ilyen sokrétű és tagolt csoportosulás a gyermekközösség is. Középpontjában a legaktívabbak helyezkednek el, a peremén élőket legfeljebb

laza szálak fűzik a közösséghez... Minden közösség társas élete feltérképezhető. Megkereshetjük az összetartókat, a barátokat. Egymáshoz való kapcsolatukat felvázolhatjuk, és megtalálhatjuk a kis csoportosulásokban lazábban részt vevő gyerekek helyét.”

Mérei Ferenc–V. Binét Ágnes: Gyermeklélektan, részlet

Lehetséges megoldás

• Reagálás az idézetre:

Méreiék idézete azt mondja, hogy az ember alapvetően társadalmi lény, csoportokat alkot vagy csoportokba illeszkedik, és a csoportban kialakult helye alapján lehet róla megállapításokat tenni. Az, hogy valaki egy iskolai, munkahelyi csoportban milyen szerepet tölt be, hol áll ebben a rendszerben, sok összetevőből áll. Függetlenül attól, hogy milyen személyiségek irányítják az adott csoportot, hogy milyenek a csoportnormák, hogy nyitott, elfogadó vagy zárt, kirekesztő az adott közösség.

• A probléma összetettsége, bonyolultsága:

A nevelés feladata, problémája minden ember életében kihívást jelent. Akkor is, ha őt nevelik, akkor is, ha ő nevel. Nevelési elveinket, gyakorlati megvalósulásukat részben szüleinktől tanuljuk el, részben más mintákat követünk, részben saját magunk dolgozzuk ki. Sokszor ezek kölcsönhatásban vannak, de ütközhetnek is.

• Érvek gyűjtése:

A szülők egy része nem tudatosan neveli a gyermekét, aminek nagyon sok oka lehet. Talán nem tudja, hogyan is kell, nem biztos, hogy jó mintái voltak, túl sokat dolgozik, semmire sem marad ideje. Ez utóbbi elég gyakori eset.

Ha a szülő okosan, megengedve-büntetve, következetesen nevel, akkor is nagy dilemma elé néz: mivé fejlődik a gyermek? Ezt lehet befolyásolni, irányítani, de minden bizonnyal lelki alkat, beállítódás kérdése is, hogy valaki inkább visszahúzódozóbb, szorongóbb, csendesebb, passzívabb vagy nyitottabb, kezdeményezőbb, aktívabb.

A szülői nevelésben szerintem az a szülő választ jól, aki határozott értékeket képvisel, ezeket közvetíti a gyermeke felé, de meghagyja azt a szabadságot, hogy a gyermek maga válassza meg, alakítsa, formálja az értékrendszerét. A gond az, hogy a szülő (és más normaadó közösség is) akkor is hat, ha nem akar hatni. Ha tehát valaki épp csak „éli az életét” a gyermeke szeme előtt, már ezzel is valamiféle mintát nyújt. Ha a szülő ellentmondásba kerül aközött, amit hirdet és aközött, ahogy él, a gyermekét is ellentmondásba taszítja.

Azok a szülők, akik kevésbé avatkoznak bele tudatosan gyermekük fejlődésébe, annak teszik ki gyermekeiket, hogy azok személyiségét inkább a kortárs közösség alakítsa, rosszabb esetben épp az, akivel a gyermek találkozik, aki átmenetileg hatással van rá. Ez főleg kamaszkorban gyakori.

Ha a szülő tudatosan irányítja gyermeke személyiségfejlődését, akkor is fennáll annak a lehetősége, hogy ezt rosszul, azaz következtelenül csinálja. A kortárs csoportok a jó szülői háttér esetén is alakítanak a jellemre. A befolyásolás tehát több irányból éri a gyermeket.